

ABORDAREA SISTEMICĂ A CORUPȚIEI ÎN PRIMII ANI AI REGIMULUI CEAUȘESCU – INSTITUȚII, NORME ȘI MĂSURI (1965-1968)

Rezumat: Lupta împotriva corupției, văzută ca subprodus al dezvoltării economice și ca „rămășiță a mentalităților burgheze” a fost una dintre preocupările importante ale noului lider al PCR, imediat după venirea sa la putere. Aflat într-un moment de maxim contact cu societatea, regimul a mizat pe abordarea sistemică a problemei, concentrându-se în primii ani asupra încercărilor de combatere a corupției prin introducerea unor prevederi legislative și a unor norme, menite să reglementeze domenii și raporturi pe care regimul le considera susceptibile să dezvolte diverse forme de corupție. În acest sens, reforma administrativă din 1968, pe lângă faptul că a fost menită să cupleze direct formațiunile teritorial-administrative la decizia superioară de partid, a fost, cu siguranță, și o încercare de destructurare a rețelelor informale de la nivelul vechilor regiuni.

Cuvinte-cheie: corupție, agricultură, scrisori, administrație, dezbateri, PCR, economie, legislație, Ceaușescu, comunism.

Credincioasă originilor sale, puterea comunistă a privit întotdeauna corupția ca pe o aberație de la normă, rezultat al rezistenței „rămășițelor burgheze”, al presiunii insuficiente a aparatului propagandistic sau ca pe o simplă deficiență a sistemului de cadre, iar în ultimă instanță a aparatului polițienesc. Convinși că sunt în curs de construire a celei mai bune dintre societățile posibile, comuniștii români nu au admis niciodată predispoziția pentru corupție a sistemului creat de ei, manifestând însă o atenție deosebită pentru formele disfuncționale ale acesteia, care riscau să producă un impact politic.

În prima parte a regimului său, Nicolae Ceaușescu a căutat să restrângă oportunitățile de corupție generos oferite funcționarilor de partid și de stat, atât prin ridicarea nivelului de trai, cât și printr-o atenție deosebită acordată fenomenelor sociale cu impact negativ asupra performanțelor economice sau asupra fundamentelor regimului. Dincolo de consolidarea popularității sale aflate oricum în creștere, noul lider al partidului se dovedea capabil de o

* Cercetător științific II, Institutul de Istorie Nicolae Iorga al Academiei Române, București; e-mail: ppcsmn@yahoo.com.

abordare sistemică a problemei, încercând, înainte de toate, să înțeleagă amploarea acesteia. În acest scop, în cadrul aparatului CC al PCR, Nicolae Ceaușescu a înființat o secție specială destinată scrisorilor și audiențelor (Secția Scrisori și Audiențe a CC al PCR), al cărui scop era stabilirea unui contact neintermediat între partid și cetățenii țării¹. Punându-l la conducerea secției pe Nicolae Guină, dar atent supravegheat de omul său de încredere de atunci, secretarul CC al PCR, Virgil Trofin, acesta a format mai multe grupuri, repartizate pe criteriul regional, a căror sarcină era investigarea tuturor scrisorilor primite de la populație, dar și stabilirea unui set clar de proceduri și o structură teritorială, în baza cărora „semnalele” populației, în diverse domenii, să fie investigate și soluționate într-o perioadă scurtă de timp².

Imediat după organizarea grupurilor de primire și prelucrare a scrisorilor de la populație, Secția a fost inundată de un noian de scrisori, în care printre obișnuitele plângeri ale oamenilor, așa cum erau cele legate de salarizare, spațiu locativ, condiții de muncă ș.a.m.d., a reieșit foarte clar că agricultura socialistă este unul dintre domeniile care avea nevoie de intervenția urgentă a partidului³.

Materialele despre starea de lucruri din agricultură, fie că în cauză erau CAP-uri, gospodării agricole de stat (GAS) sau stațiuni de mașini și tractoare (SMT), arătau o realitate mult diferită față de cea pe care propaganda încerca să o degaje. Raportarea subevaluată a recoltelor, deteriorarea unor imense cantități de recolte depozitate sub cerul liber, proasta întreținere a utilajelor, risipirea îngrășămintelor, dar și sustragerea unor importante cantități de produse de către țăranii cooperatori, dar mai ales de cei din administrație, erau la ordinea zilei. În toate regiunile țării, problemele erau similare. Peste tot, președinții gospodăriilor, de cele mai multe ori împreună cu cei care ar fi trebuit să verifice acuratețea chestiunilor financiare, subevalau recolte obținute pentru a putea valorifica produsele agricole pe piața liberă, în folosul personal. Acordarea loturilor de 30 ari țăranilor cooperatori, măsură menită să scoată țăranimea din dependența materială directă de gospodăria colectivă locală și să crească gradul de cointeresare al țăranimii în funcționarea eficientă a gospodăriilor colective, deschisese larg calea unor abuzuri, atât din partea celor care decideau atribuirea loturilor, cât și din partea deținătorilor acestora.

Rețelele formate din cadre locale și regionale căpătaseră trăsăturile unor mecanisme, din moment ce, așa cum reiese din sintezele Secției CC care se ocupa de sesizările venite de la populație, de multe ori cei care erau însărcinați cu verificarea scrisorilor ajungeau să-i cerceteze pe semnatarii lor

¹ Pentru organizarea completă a sistemului de corespondență din CC al PCR, vezi Mioara Anton, *Ceaușescu și poporul! Scrisori către iubitul conducător (1965-1989)*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2016, pp. 11-28.

² Arhiva Națională Istorică Centrală (mai departe ANIC), Fond CC al PCR, Secția Cămară, dosar 44/1966, f. 21-28.

³ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Cămară, dosar 181/1966, f. 37.

și nu pe cei învinuiți de diverse malversațiuni. Regula era însă întocmirea unui raport către centrul regional de partid în care se arăta că „cele sesizate nu se confirmă”, învinuirile fiind mai mereu explicate prin neînțelegeri personale mai vechi⁴.

Agricultura Olteniei, regiunea de suflet a lui Ceaușescu, dădea partidului mari bătaii de cap. Proasta organizare și obișnuitele furturi nu erau un fapt de natură să trezească neliniști la Centru. Doar fenomenele care duceau în mod direct sau indirect la contestarea ordinii politice atrăgeau atenția liderilor partidului. Tocmai într-o astfel de direcție evoluau lucrurile în Oltenia, fapt care l-a determinat pe Ceaușescu să transforme cazurile de aici în exemple.

În toamna anului 1965, într-o serie de comune din Oltenia (Malovăț, Peri, Silvilești, Sovarna, Țicleni, Săcelu, Tg. Logrești și Pojaru), au fost înaintate sute de cereri de retragere din CAP-uri. Motivele invocate de țărani erau legate de repartitia nedreaptă a loturilor personale, de obicei mai mici și în locuri mult mai puțin roditoare decât ale rudelor și apropiaților celor din conducerea cooperativelor, precum și distribuția inegală a cotelor din recoltă ce reveneau țăranilor cooperatori. Concluzia celor însărcinați cu investigarea sesizărilor trăda neliniștea. *„Având în vedere numărul mare de sesizări în probleme din agricultură, se arăta în încheierea materialului, provenite din regiunea Oltenia... propunem ca organele de partid să ia măsurile necesare, pentru a preîntâmpina repetarea unor fenomene asemănătoare”*.⁵

Cunoscător al adevăratei situații din agricultură, aflată aproape permanent pe marginea prăpastiei din cauza proastei organizări, dar mai ales a legitimului dezinteres al țăranilor cooperativizați, Ceaușescu a inițiat imediat ce a preluat puterea o serie de măsuri menite să-i transforme pe cooperatori în cetățeni cu drepturi depline. Convins că poate guverna altfel decât predecesorul său, Ceaușescu a încercat să pună capăt practicii sovietice de transformare a agricultorilor în cetățeni de rang secund, acordându-le o serie de drepturi de care muncitorimea și funcționarii se bucurau deja.

Adoptarea unui nou statut al cooperativelor agricole de producție (CAP), în primăvara anului 1966, prin care țăranilor le era redată proprietatea asupra propriilor case și curți, în limita a 800 m², dar mai ales dreptul de a deține un lot în suprafață maximă de 30 de ari, atribuit de adunarea generală a cooperativei din suprafața deținută de aceasta⁶ și decretul prin care se institua dreptul de pensie pentru țăranii cooperatori⁷, au creat impresia că

⁴ Ibidem, f. 52.

⁵ Ibidem, f. 59-61.

⁶ Statutul cooperativei agricole de producție (Proiect), în „Steagul Roșu”, Anul XVII, Nr.5020, 9 decembrie 1965 (http://www.biblioteca.deva.eu/periodice/steagulrosu/1965/12/steagul_rosu_1965_5020.pdf-accesat la 10 noiembrie 2021).

⁷ Decret nr. 535 din 23 iunie 1966 privind dreptul la pensie al membrilor cooperativelor agricole de producție (<http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/45856> - accesat la 10 noiembrie 2021).

piedicile pentru o agricultură socialistă eficientă au fost înlăturate. Calculul politic al lui Ceaușescu părea rațional, din moment ce lega suprafața loturilor suplimentare de performanțele cooperativelor agricole, cei 30 de ari reprezentând suprafața maximă. Punând în mâinile președinților de CAP și ai liderilor locali de partid această nouă pârghie, în realitate decizia lui Ceaușescu a creat mai multe oportunități pentru abuzuri din partea celor care conduceau agricultura colectivizată. Suprafața lotului, calitatea și amplasarea sa de fapt nu depindeau de performanțele cooperativelor, care oricum au rămas modeste, ci de relația între țăranii cooperatori și cei care conduceau cooperativa locală. Faptul că CAP-urile se aflau sub multiplă coordonare, care de obicei nu se traducea atât prin mai multe resurse, cât mai ales prin mai multe controale, făcea ca situația unei astfel de gospodării să fie și mai complicată. Implicarea conducătorilor unei cooperative într-o rețea locală informală, care să asigure protecția și accesul la resursele necesare cel puțin simulării îndeplinirii planului, era o condiție necesară, fapt care în ultimă instanță predispona la comiterea de abuzuri în forme sistemice.

Dacă uniunile raionale și Uniunea Națională a CAP erau mai degrabă structuri de natură să ușureze comunicarea dintre partid și agricultură, Consiliul Superior al Agriculturii (CSA) era menit să fie creierul agriculturii colectivizate. Ceaușescu schimbase conducerea CSA încă din primele luni de la venirea sa la conducere, lipsindu-l pe Mihai Dalea, cel numit președinte de către Gheorghe Gheorghiu Dej, de o bună parte din adjuncții săi. În această perioadă și-a făcut apariția un personaj ce mai târziu avea să întruchipeze economia subterană comunistă – Triță Făniță. Împreună cu Dumitru Moianu și Constantin Urdăreanu, în februarie 1966, Făniță a fost numit secretar al CSA, cei trei urmând să susțină activitatea noului vicepreședinte al instituției ce coordona agricultura socialistă, David Davidescu⁸. În cele din urmă, în iulie 1966, Mihai Dalea a fost înlocuit la președinția CSA de către tânărul Nicolae Giosan, semn al faptului că Ceaușescu miza pe competența tinerilor specialiști cu stagii de partid.

Situația Olteniei nu era singulară. Controalele aparatului CC, în perioada 1966-1967, în diverse județe, arătau generalizarea corupției, nepotismului și a furtului din averea de stat și cooperatistă, pe fondul stabilizării conducerilor locale de partid, din ultimă perioadă a lui Dej. O notă a Secției organizatorice a CC al PCR, destinată conducerii partidului, arăta că structurile regionale, raionale și orașenești ale partidului funcționau asemenea unor insule, fără prea multe legături constante cu organizațiile de partid superioare ierarhic. Practica furnizării de date economice false era răspândită iar rentabilizarea gospodăriilor se făcea deseori prin scăderea planului, neraportarea pierderilor directe și a stocurilor constituite ca urmare a deficiențelor de calitate.

Partidul se confrunta cu o formă disfuncțională a corupției, care necesita un răspuns politic. Atâta vreme cât abuzurile, corupția și incompetența nu

⁸ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Cămară, dosar 13/1966, f. 5.

puneau sub semnul întrebării sistemul politic, lucrurile puteau fi abordate de o manieră relaxată, însă când încrederea oamenilor în sistem era „zdruncinată”, răspunsul trebuia să fie prompt și îndeajuns de vizibil pentru a fi exploatat propagandistic. Mai ales că numărul cererilor de retragere din gospodăriile colective ale Olteniei nu a făcut decât să crească pe parcursul anului 1966, în pofida reformelor, până într-atât încât funcționarii partidului au încetat să mai dea numărul exact, raportând despre „un număr însemnat de cetățeni (care)... s-au adresat conducerii partidului cu cereri prin care se solicită retragerea din CAP”⁹.

Reacția nu avea să întârzie mult. În februarie 1967, plecând de la o afacere de corupție locală din Oltenia, Secretariatul CC al PCR a adoptat o hotărâre ce condamnă „manifestările de indisciplină și descompunerea morală ale unor activiști de partid și de stat”, cerând nu doar ca secretarii regionali de partid să dezbată „problema” în cadrul unei ședințe, dar și întocmirea unui program trimestrial de control al brigăzilor CC al PCR, care să verifice starea moralității autorităților de partid și de stat la nivel local și central¹⁰. Valoarea de etalon a cazului ales, legat de agricultură și de Oltenia, reiese limpede din materialul întocmit de către activiștii CC, care acuzau multitudinea actelor de corupție din agricultură și mai ales lipsa de reacție a instituțiilor de stat și de partid la astfel fenomene. Dimensiunile delapidării, destul de mari pentru acea vreme – 612.000 lei, respectiv 430.000 lei –, dar mai ales varietatea metodelor de realizare a acestuia – delapidare, furt, raportare falsă, supraevaluarea unor lucrări de construcții, plusuri în gestiune, înregistrare de pierderi false și valorificare pe piața nereglementată în folos personal –, l-au determinat pe Ceaușescu să aleagă cooperativele din Galicea Mare și Cătane, raionul Băilești. În ambele cazuri, președinții și contabilii cooperativei, împreună cu brigadierii și magazionerii, constituiau nucleul rețelei de deturnare și furt. Dacă în cazul de la Galicea Mare se observa o specializare clară a conducerii cooperativei în modalități de gestiune frauduloasă, la Cătane, activitatea economică a președintelui cooperativei și a asociaților săi era mult mai complexă, bazându-se pe supraevaluarea unor investiții, urmare a realizării lor cu ajutorul unor persoane particulare, și pe achiziționarea unor instalații și utilaje pe care cooperativa nu le putea folosi, așa cum era cazul unor mulgătoare electrice imposibil de folosit ca urmare a lipsei electricității¹¹. Tabloul ambelor cazuri era completat de obișnuitul nepotism, care permitea formarea unor rețele solide de delapidare și deturnare, prin folosirea întregului lanț de administrare și control a mijloacelor materiale și a banilor însă, de cele mai multe ori, așa cum era cazul la Cătane, rețeaua cuprindea nu doar conducerea cooperativei, împreună cu secretarul organizației de partid, dar și întreaga administrație a comunei, adică cei din conducerea sfatului

⁹ Ibidem, f. 94.

¹⁰ Idem, dosar 22/1967, f. 3.

¹¹ Ibidem, f. 15-25.

popular, organ care exercita funcțiile primăriei, cât și miliția locală¹². O astfel de „organizare” a comunității locale, în condițiile specifice comunismului, permitea terorizarea constantă a celor care încercau să se împotrivească samavolnicilor, căci devalizarea cooperativelor însemna de cele mai multe ori și nedreptățirea constantă a țăranilor cooperatori din afara rețelelor, prin subevaluarea zilelor de muncă, în bani și produse, acordarea unor loturi neroditoare sau interdicția de a folosi mașinile și utilajele cooperativelor pe loturile proprii, chiar dacă practica era mai mult decât curentă.

Funcționarea unui astfel de sistem nu ar fi fost posibilă fără protecția structurilor de partid și de stat raionale și regionale, care să beneficieze direct de o cotă parte din câștigurile oneroase, lucru valabil și pentru funcționarii bancari locali, care avizau acordarea creditelor către cooperative, dar și pentru puzderia de organisme însărcinate cu ceea ce ar fi trebuit să fie „controlul financiar”. Atenți pentru a nu afecta autoritatea partidului, activiștii CC menționau doar faptul că președinții celor două cooperative, *„pentru a se pune la adăpost de eventualele controale și a nu fi trași la răspundere pentru abaterile săvârșite... au antrenat la chefuri și petreceri cadre cu munci de răspundere din aparatul de partid și de stat și au creat acestora unele favoruri pe seama produselor din cooperative”*¹³. „Protecția” rețelelor era însă totală, din ea făcând parte prim-secretarul de partid raional, doi secretari raionali, președintele Consiliului agricol raional (organul care coordona activitatea CAP-urilor locale), șeful Sectorului carnet și probleme statutare din organizația raională, doi instructori de partid, șeful Securității locale și un procuror, care participau frecvent la petrecerile organizate în cele două CAP-uri, aprovizionându-se, la prețuri oficiale de achiziție, direct de la cooperativele în cauză, deși Ceaușescu interzisese expres această practică răspândită încă din primele zile ale exercitării puterii sale¹⁴. În 1965, Comitetul regional Oltenia, „verificase” în două rânduri sesizările unor cooperatori, însă „ajutați” de cei din organizația raională, nu constataseră nimic suspect în activitatea celor două cooperative. Alertat de reținerea celor doi președinți, prim-secretarul raional, Eugen Teodorescu, încercase chiar să determine miliția locală să-i elibereze pe cei arestați, sub pretextul absenței aprobării de partid pentru arestare, însă intervenția promptă a Centrului a împiedicat reușita demersului.

Aluziile esopice ale activiștilor CC sugerau că sistemul avea ramificații mai întinse decât se străduise ancheta să stabilească, fapt care nu-i împiedica să numească infracțiunile drept „abateri”, ca și cum în cauză ar fi fost presupuse greșeli politice. Ceaușescu dorea totuși să dea un semnal explicit structurilor de partid, dar cu siguranță nu era interesat să transforme afacerea într-un scandal politic. Ancheta penală s-a mărginit la cele două clanuri din conducerea cooperativelor, iar responsabilii de partid de nivel raional au fost

¹² Ibidem, f. 18.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Ibidem, f. 20.

destituiți, în frunte cu prim-secretarul, pentru încălcarea interdicției Secretariatului CC al PCR legată de „aprovizionarea directă”, fără inițierea unei anchete penale, dar cu „sugestia” ca acesta să fie exclus din partid¹⁵.

Aflat la începuturi, bazându-se mai mult pe structurile de partid și pe popularitatea generală autentică, Ceaușescu se afla în situația de a da satisfacție așteptărilor populației, însă fără a pune în discuție probitatea activiștilor de partid superiori. Felul în care a evoluat scandalul de corupție din Oltenia o arată cu prisosință, din moment ce, probabil sub impresia celor aflate de la grupurile aflate sub anchetă, la începutul lui aprilie 1967, conducerea regionalei Oltenia a fost schimbată, invocându-se corupția și „descompunerea morală” a acesteia.

De fapt, practicile de la Galicea Mare și Cătane erau generalizate, centrul administrării acestora aflându-se în regionala de partid locală. Potrivit materialului întocmit de activiștii CC, care folosiseră de această dată informații provenite de la Miliție și Securitate, Ion Nicolae, președintele Uniunii regionale a CAP-urilor, dar și fost secretar de partid al raioanelor Băilești și Segarcea, primea în mod regulat și fără plată produse de la o serie de cooperative, dovedindu-se și un autentic prădător sexual, cu aproximativ 20 de victime la activ¹⁶. Semn al privilegiilor totale de care se bucurau activiștii, plângerile unora dintre victimele violurilor comise de acesta – doctorița spitalului Măceșu de Jos, instructora de pionieri a unei școli din comuna Giurgîța și bibliotecara comunei Lipov – au fost investigate de miliție abia după izbucnirea scandalului politic.

În schimbul produselor și petrecerilor organizate de președinții gospodăriilor, acesta mușamalizase vreme de ani prejudicii de milioane de lei, produse nu doar la Galicea Mare și Cătane, dar și la Bîrza, Giurgîța, Lipov, Goicea Mare și Cerat. La fel procedase și președintele Colegiului regional de partid, Vasile Dăescu, fost prim-secretar la Băilești, care îl propusese pe unul dintre „vasalii” săi, președintele CAP Urzicuța, și el autorul unui prejudiciu respectabil, realizat prin deturnare și delapidare, pentru demnitatea de deputat al MAN pentru alegerile din 1965¹⁷. Ion Ciubelean, redactorul-șef al ziarului Comitetului regional de partid, în strânsă colaborare cu ceilalți, asigura „acoperirea mediatică” a diverșilor activiști de partid, acesta scriind articole pozitive despre diverși președinți ai CAP-urilor locale, atunci când controalele mai descopereau mici neconcordanțe între scripte și realitate¹⁸. Pentru neprețuitele servicii, vajnicul ziarist de partid primea și el produse de la cooperativele interesate, dar și găzduire și divertisment la care participa cu partenera sa, doctoriță din Craiova, pe care spre indignarea „conducerii superioare” o prezenta drept „soția” sa, deși avea o alta oficială.

¹⁵ Ibidem, f. 23.

¹⁶ Ibidem, dosar 46/1967, f. 41-42.

¹⁷ Ibidem, f. 43.

¹⁸ Ibidem, f. 44.

Punerea în discuție a regionalei Oltenia, cu limitarea la doi dintre membrii conducerii, nici aceia cei mai importanți, are toate semnalmentele unei operațiuni politice ce viza efecte publice, fără punerea sistemului în discuție. Numele prim-secretarului de partid al Olteniei, Ion Stănescu, numit la conducerea Comitetului în iunie 1964¹⁹ cu ajutorul nemijlocit al lui Ceaușescu, nu apare în nici unul dintre materialele înaintate spre discuția publică, semn al faptului că liderului partidului nu dorea menționarea sa într-un context nefavorabil. Legat de Ceaușescu, căruia îi datorează ascensiunea, Ion Stănescu se afla cel mai probabil la originea investigației, el însuși un specialist al controalelor politice²⁰. În mai 1968, într-o perioadă turbulentă, Ion Stănescu a fost numit președinte al Consiliului Securității Statului, rămânând președinte al Comitetului regional până în iulie 1967²¹. Dezbateră publică a cazului s-a limitat însă doar la cele două cooperative și la Comitetul raional Băilești, schimbările din conducerea Comitetului regional Oltenia fiind operate într-o discreție totală.

Ceaușescu avea nevoie de un astfel de caz bine controlat, care să-i susțină mesajul de la tribuna Plenarei CC al PCR din 27-28 martie 1967, la care a anunțat noi măsuri de organizare, planificare și finanțare a gospodăriilor de stat. Deși măsurile nu erau deloc „revoluționare”, constând în înființarea de ferme, întreprinderi și trusturi, precum și instituirea de ferme-etalon²², el avea nevoie de o atmosferă politică relativ tensionată, pentru a accentua importanța schimbărilor. Deși știa că rețele ca cele din Galicea Mare și Catane funcționau în toată țara²³, Ceaușescu credea că întărirea controlului și intensificarea propagandei erau răspunsurile potrivite pentru a limita proporțiile fenomenului. Modernizarea, profesionalizarea, de-birocratizarea, eficientizarea vehiculate de Ceaușescu nu erau decât teme propagandistice. În realitate, aflat la începutul puterii sale, liderul PCR evita o confruntare directă cu birocrăția de partid, pe care se sprijinea, încercând să o controleze prin intermediul exemplurilor cu rol didactic și nu prin măsuri cu aplicabilitate generală. Altor situații asemănătoare, din alte zone, nu li s-a dat prea multă atenție. Instructorii CC al PCR au primit indicația de a-i convoca pentru „discuții” pe activiști de partid cu apucături asemănătoare, ceea ce putea să însemne orice, în funcție de circumstanțe, dar cu siguranță nu un scandal public. La Adjud, secretarii de partid Dinu Constantin și Ion Mîniosu, patronau și ei o rețea de „aprovizionare directă”, ambii fiind cunoscuți ca

¹⁹ Florica Dobre (coordonator), *Membrii CC al PCR. 1945-1989. Dicționar*, CNSAS, Editura Enciclopedică, București, 2004, f. 545.

²⁰ Vladimir Tismăneanu, „Pinacoteca malefică: Ion Stănescu, aparatcik, cadrist și securist”, contributors.ro (<https://www.contributors.ro/pinacoteca-malefica-ion-stanescu-aparatcik-cadrist-%c8%99i-securist/> - accesat a 10 decembrie 2021).

²¹ Membrii CC..., p. 545.

²² ANIC, Fond CC al PCR, Secția Cancelarie, dosar 46/1967, f. 52.

²³ Ibidem, dosar 202/1967, f. 10-17.

mari admiratori ai sexului frumos și clienți importanți ai restaurantelor din zonă. Secretarul raional din Tg. Neamț, Neculai Tănase făcea trafic de influență și colecta plățile și foloasele prin intermediul soției sale. Alexandru Gîrtan, secretar al Comitetului raional Câmpulung Muscel, era și el în relații privilegiate cu Întreprinderea Regională de Industrializare a Cărnii (IRIC) Muscel, pe al cărei fost director – partener de petreceri și furnizor – l-a angajat ca inspector de cadre în comitetul raional, atunci când în gestiunea sa au fost descoperite importante cantități lipsă, scăpând astfel și de urmările penale. Marin Diaconu, secretar de partid al Raionului Drăgășani, întreținea la conducerea unor CAP-uri din zonă o adevărată rețea formată din rudele sale, cu obișnuitele consecințe în privința „aprovizionării directe”, iar Gheorghe Marin, secretar al comitetului orășenesc Gheorghe Gheorghiu-Dej (Onești), se remarcase prin nenumărate intervenții pe lângă diverși ofițeri de Miliție pentru închiderea unor dosare de urmărire penală care priveau diverși gestionari și directori de întreprinderi din industria alimentară²⁴.

Abuzurile, neglijența și deturnările conducerilor cooperativelor agricole erau la un nivel care depășea capacitățile aparatului de control al partidului și ale Miliției. De multe ori, abuzurile erau parte a eforturilor șefilor de a conduce cooperativele rațional²⁵. Spre exemplu, președintele CAP Chevereșul Mare din Regiunea Timișoara aprobase consumul unei cantități de alimente și sacrificarea unui număr mai mare de animale pentru consum decât prevedeau normele pentru anul 1967, iar cel al CAP Grabați din Sânicolaul Mare a distribuit gratuit tractoriștilor, ca primă pentru executarea la timp a lucrărilor agricole, mai multe de o mie de litri de vin²⁶.

Agricultura socialistă, potrivit lui Steven L. Sampson²⁷, era domeniul în care economia din umbră era perfect integrată în cea legală, interacțiunea fiind bazată pe efortul țăranilor cooperatori de a orienta resursele agriculturii colectivizate spre maximizarea profiturilor obținute în urma exploatării loturilor individuale. Realitate prezentă în toate țările comuniste, cu excepția Poloniei, țară care a păstrat proprietatea particulară asupra pământului – unde valorificarea produselor fermelor particulare depindea de asistența sectorului de stat, obținută tot prin corupție – ea a reprezentat pentru economia planificată românească o problemă destul de acută. Fixarea suprafețelor de pământ aflate în exploatarea țăranilor cooperatori în funcție de performanțele gospodăriei colective, suprafața de 30 de ari fiind maximă, reprezenta nu atât un factor de natură să impulsioneze participarea țăranilor

²⁴ Ibidem, ff. 83-93.

²⁵ Ibidem, f. 226.

²⁶ Ibidem.

²⁷ Steven L. Sampson, *The Second Economy of the Soviet Union and Eastern Europe*, The Annals of the American Academy of Political and Social Science, vol. 493, Sage Publications, Inc., American Academy of Political and Social Science, 1987, f. 120–36, (<http://www.jstor.org/stable/1046198> - accesat la 10.11/2021).

la gospodăria colectivă, ale căror roade erau în mare măsură achiziționate de stat la prețuri mici, ci mai degrabă o presiune pentru raportarea falsă a rezultatelor, pentru admiterea unor cote exagerate de perisabilitate a recoltelor – cu scopul acoperirii cantităților fictiv raportate – dar și pentru folosirea masivă a inventarului și mașinilor agricole în folosul loturilor private²⁸.

O astfel de situație ducea la nevoia falsificării producțiilor pe toate palierele agriculturii, inclusiv în zootehnie. Și aici era nevoie de o rețea cu ierarhie clară și de existența unei metode de falsificare. Un oarecare Traian Repaș, vicepreședinte al Consiliul agricol regional Crișana, unde răspundea de zootehnie, a elaborat o adevărată metodologie de falsificare a rapoartelor din domeniu.

Pornind de la o scrisoare anonimă din 1967, activiștii CC au descoperit că pe fondul unui șeptel în continuă scădere, Repaș raportase în perioada 1963-1967 o creștere fulminantă a producției de lapte, care ajunsese la aproximativ 1.400 litri/an, dar cu o producție-marfă de doar 230–250 litri/an. Diferența dintre producția raportată și cea marfă era justificată prin consumuri exagerate ale vițelilor, care în funcție de diferența între rapoarte și realitate se înscria între 450 și 800 litri/an²⁹. Mortalitate mare a animalelor, care dusesse între 1963 și 1967 la scăderea continuă a șeptelului, era și ea mascată prin trecerea unui procent semnificativ la capitolul „sacrificări de necesitate și alte ieșiri”. Potrivit mărturiilor, Repaș organiza adevărate ateliere de falsificare a raportărilor cu medicii veterinari din circumscripțiile aflate sub autoritatea sa, îndemnându-i pe aceștia „să jongleze cu datele”, pentru că „și alte regiuni fac la fel”³⁰. Evident, ca mulți dintre cei aflați în poziții similare, Repaș abuza serios de poziția sa. Condiționa transferurile medicilor veterinari dintr-o circumscripție în alta de diverse prestații constând în alimente și produse agricole, cerea celor pe care îi controla să-i organizeze mese, cerea și diverse sume de bani, care variau în funcție de situația „beneficiarului”, pe care le colecta prin intermediul unui asocial de-al său, și el angajat al Consiliului. Pe lângă toate astea, primea deseori din partea diverselor cooperative agricole din regiune, aflate sub autoritatea sa, materiale de construcții și meșteri pentru renovarea sau construcția caselor sale din zonă. Desigur că Repaș făcea parte dintr-o rețea. Potrivit unei anonime, semnată de „un grup de medici veterinari”, cel care îi facilitase ascensiunea în sistemul agriculturii fusese nașul său, fostul secretar de partid al Consiliului agricol regional Crișana, Ioan Pîrvu, care reușise să obțină și numirea soției lui Repaș în postul de șefă a laboratorului de control al alimentelor din cadrul Consiliului³¹. Protecția structurilor locale și regionale de partid era un ingredient esențial pentru

²⁸ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Cancelarie, dosar 202/1967, f. 226.

²⁹ Ibidem, dosar 195/1967, f. 88-91.

³⁰ Ibidem, f. 89.

³¹ Ibidem, f. 92.

orice personaj, care își exercita funcția publică pentru a obține beneficii personale sau de grup.

Transformarea lui Repaș într-un „caz” a făcut parte dintr-un plan politic mai larg ce viza conducerea locală de partid. În primăvara anului 1966, în cadrul unui instructaj cu aparatul CC, legat de standardele moral-politice ale membrilor de partid, Virgil Trofin menționa Comitetul de partid orășenesc din Oradea, centrul Regiunii Crișana, ca fiind locul unde se comit abuzuri, se organizează „beții repetate”, se întrețin „relații neprincipiale cu femei” și „nu se manifestă exigență față de abateri”, ceea ce în traducerea limbii de lemn ar însemna patronarea unor rețele locale de corupție³².

Sub masca planificării rigide a agriculturii, mereu condamnată la ritmuri de creștere ireale prin planurile anuale și cincinale, se dezvoltase o adevărată economie liberă, care funcționa după principiul cererii și al ofertei. Președinții cu influență locală ai unor cooperative, aflați evident în rețea cu structurile de partid raionale și regionale, intermediiau cumpărarea, vânzarea și traficul materialelor de construcții, a îngrășămintelor și a altor produse industriale, acționând în interesul unor cooperative mai puțin influente, dar cu nevoi economice reale, neprevăzute de planurile anuale. Un control al Colegiului Central de Partid din ianuarie 1966, care cuprinsese nu mai puțin de 44 organizații de partid municipale, raionale, dar și din GAS-urile, SMT-urile și CAP-urile regiunii București, pe lângă obișnuita proastă administrare, a pus în evidență și existența unor practici economice ce țineau mai degrabă de capitalismul comercial și mai puțin de socialism. Directorul GAS „Gogoșari” din Giurgiu reușise să procure 150 tone de azotat de amoniu peste plan, „în baza unor relații personale”, iar din acestea a vândut 135 de tone unor CAP-uri din zonă, de la care a cumpărat 700 de tone de borhot de sfeclă. Același director, deși nu avusese planificată nicio construcție în 1966, primise cu aprobarea Consiliului regional al cooperativelor agricole, câte 16,5 tone de ciment și var, din care vânduse 4 tone unei alte cooperative, care deși avea planificate construcții, nu primise materiale³³. Directorul GAS „Blejești”, Rafael Leoveanu, membru al Comitetului raional de partid Videle, a cumpărat în numele gospodăriei sale, de la Fabrica din Roman, aprox. 1.500 metri de țeavă de irigație, pe care a vândut-o apoi CAP-ului din localitate pentru construcția unor instalații de apă. Întreprinderile de stat și cele cooperatiste erau angajate într-un permanent schimb de bunuri și servicii, care deși în parte era justificat de nevoile economice reale, era în mai mare măsură expresia relațiilor de putere de pe plan local. Atunci când relațiile personale și schimburile nu funcționau, directorii întreprinderilor erau nevoiți să apeleze la mită, așa cum se întâmpla cu funcționarii de la „Energopetrol”, întreprinderea care vindea benzină și produse petroliere, care primeau

³² Ibidem, dosar 58/1966, f. 7.

³³ Ibidem, dosar 5/1966, ff. 72-73.

constant diverse sume de bani pentru eliberarea prioritară a cantităților de carburanți planificate.

Ca sistemul să funcționeze era însă necesară existența unor intermediari, cu puternic sprijin politic local și central, care să poată acționa, de cele mai multe ori fără repercusiuni, în afara planului. Schimburile de produse și servicii între întreprinderi erau menite să pună de acord cu realitatea sistemul planificat, însă ele nu se petreceau doar cu produse utile, fiind parte a sistemului de delapidare. Urmare a unor astfel de legături, întreprinderile schimbau între ele produse agricole deteriorate, cu scopul curățării unor gestiuni prea „încărcate”, cărora li se pierdea urma prin serii de transferuri succesive.

Noul lider al partidului nu era interesat doar de agricultură, fiind în egală măsură preocupat de toate „infracțiunile în dauna avutului obștesc”. Numindu-l pe Grigore Răduică în funcția de șef al Secției pentru controlul muncii în Ministerul Forțelor Armate, Ministerul de Interne și Ministerului de Justiție a CC al PCR, funcție pe care a deținut-o până în 1968, Ceaușescu i-a comandat acestuia un bilanț al infracțiunilor care produsese rău prejudicii proprietății socialiste în perioada 1963-1965, pentru a afla dinamica acestora, precum și cauzele. Documentul în cauză prezenta un tablou mai degrabă idilic, însă menționa faptul că infracțiunile asociate cu „delapidarea, furtul, abuzul în serviciu și înșelăciunea” cunoscuseră o dinamică ascendentă în ultimii ani, mai ales în anul 1965³⁴. Domeniile în care se înregistraseră cele mai mari prejudicii erau circulația mărfurilor – aici fiind incluse mărfurile din toate sectoarele economiei. Explicațiile găsite de autorii documentului și acceptate de conducerea PCR constau în precaritatea regulilor de înregistrare a mărfurilor, acordarea unor norme de perisabilitate exagerate care permiteau formarea unor plusuri în gestiune din momentul intrării mărfurilor, calitatea slabă a controlului financiar intern din întreprinderi și organizații, precum și prezența unui număr mare de gestionari cu antecedente penale sau lipsiți de competențe profesionale³⁵.

Secretarul general considera furtul și corupția drept semne ale unei prezențe insuficiente a partidului în anumite domenii economice. Plenara CC al PCR din aprilie 1966 stabilise drept obiectiv creșterea ponderii membrilor de partid în anumite sectoare economice, mai ales la sate, dar și creșterea standardelor morale și profesionale pentru cei care intrau în partid.

Partidul cunoscuse în ultimii ani ai lui Dej o adevărată explozie a numărului de membri, astfel că în 1966, aproximativ jumătate dintre comuniștii români aveau un stagiul de partid de doar 4 ani³⁶. În realitate, cu cât creștea numărul comuniștilor, cu atât mai multe erau infracțiunile și actele de corupție comise de membrii partidului, urmare a condiționării ocupării

³⁴ Ibidem, dosar 13/1966, f. 83.

³⁵ Ibidem, ff. 83-87.

³⁶ Ibidem, dosar 58/1966, f. 4.

funcțiilor de conducere de apartenență la acesta. Doar în 1966, dintre cei 8.000 de membri de partid excluși, 3.000 fuseseră excluși pentru furt, deturnare și delapidare, fapt care nu-i împiedica pe liderii partidului să afirme că principala explicație pentru numărul mare de infracțiuni în comerțul intern constă în faptul că în organizațiile comerciale doar 8,5% dintre salariați erau membri de partid³⁷.

Entuziasmul cu care activiștii locali de partid se implicau în mecanismele de fraudare a agriculturii socialiste, ținea și de esența regimului comunist. Etapa „instaurării dictaturii celor ce muncesc” nu se încheiase de mult timp iar printre membrii de partid, mai ales cei care activau la nivel comunal, încă erau majoritari cei care înfăptuiseră colectivizarea. Oameni lipsiți de educație, mânați nu atât de dragostea pentru comunism, cât mai ales de ura față de cei avuți, încurajată de regim și mereu prezentă în săraca lor zestre intelectuală, odată ajunși la putere au considerat abuzul de putere drept un drept natural. Primul raport al CC al PCR legat de mișcarea cadrelor, referitor la anul 1969, arăta că din totalul celor 2.700 de președinți și secretari ai consiliilor comunale, 168 aveau doar 4-6 clase și 1.649 absolviseră școala generală³⁸. Educația majorității acestor activiști consta doar în scurte cursuri de îndoctrinare organizate de partid, de unde nu doar incapacitatea lor de a face față problemelor impuse de administrarea unor comunități, dar și absența oricăror standarde morale.

În primii ani ai regimului Ceaușescu, cuvântul „corupție” nu apare în documentele oficiale, semn al faptului că implicarea „activiștilor de partid și de stat” în diverse scheme de fraudare nu-l neliniștea prea mult pe noul lider al țării. Bilanțul Ministerului de Interne pentru anul 1966, deși menționa creșterea „infracțiunilor în dauna avutului obștesc”, nu le situa printre priorități³⁹. Coruperea oficialilor români care aveau relații cu furnizorii occidentali era abordată de Securitate în maniera „acțiunilor de contraspionaj”, deși favorizarea unor companii străine în contractele cu statul, în schimbul unor foloase personale, devenise o practică destul de răspândită⁴⁰. Pentru dezbatere în forurile de conducere a fost ales cazul Gomulea”. Fost director în Ministerul Industriei Alimentare, însărcinat cu achiziția de tehnologie occidentală, acesta reușise să transfere în Elveția anumite sume de bani în valută, provenite de la reprezentanții firmelor cu care ministerul încheiase o serie de contracte. Semn al unei rețele mai largi, deși Securitatea a încercat să-i prezinte cazul lui Ceaușescu într-o manieră simplistă, directorul în cauză se ocupa și de intermedierea transferului în străinătate a valorilor și banilor evreilor care emigrau din România⁴¹.

³⁷ Ibidem, f. 3.

³⁸ Ibidem, dosar 35/1970, f. 250.

³⁹ Ibidem, dosar 17/1967, f. 4.

⁴⁰ Ibidem, f. 6.

⁴¹ Ibidem, f. 29.

Deși îl numise în postul de ministru de Interne, încă de iulie 1965, pe apropiatul său de la Secția Organizatorică a CC al PMR, Cornel Onescu, Ceaușescu nu se considera deplin stăpân pe aparatul de control și represiiune. Cu ocazia ședinței Colegiului MAI din februarie 1967 el a cerut Securității să nu se mai ocupe de probleme specifice administrației de stat, cum ar fi cele economice, învățământ sau administrație locală, și să se concentreze pe „sarcinile specifice”.

Campania lui Nicolae Ceaușescu de consolidare a „calităților moral-politice” ale liderilor de partid avea însă să dea repede roade, chiar dacă nu cele așteptate. La nici un an de la lansarea ei și transformarea agriculturii socialiste în etalon al eficienței acțiunii de partid, Ministerul de Interne avea să anunțe o creștere solidă a pagubelor în urma diverselor infracțiuni, în principal delapidări și deturnări, acestea ajungând de la 381 milioane lei în 1964 la 508 milioane în 1967⁴². Așa cum arăta chiar ministrul de Interne, chemat în fața Comitetului Executiv al CC al PCR să explice „dezastrul”, creșterea prejudiciului total și a numărului celor condamnați nu se datora atât intensificării practicilor de corupție sau a simple infraționalității ci mai degrabă unei mai bune activități a Miliției⁴³. Anchetele de partid din regiunile Oltenia, Crișana, București, dar mai ales punerea unora dintre liderii de partid de acolo în discuție publică, eliberaseră parțial Miliția și Securitatea de reținerea de a investiga diverse afaceri ale căror ramificații duceau către partid. Drept urmare, numărul cazurilor investigate crescuse, de unde și creșterea prejudiciului fixat în urma diverselor expertize. Dovadă a faptului că așa stăteau lucrurile era faptul că, dacă în anii precedenți, prejudiciile nerecuperate nu făcuseră decât să crească, în 1967 ele ajunseseră la 310 milioane, de la 820 milioane, cât erau în 1957⁴⁴.

Pentru prima oară, confrunțați cu un număr crescând de dosare investigate extrem de încet și incomplet, precum și de sentințe judecătorești în dezacord cu legea – care de obicei favorizau infractorii cu prejudicii mari – liderii partidului au acceptat ideea corupției în interiorul aparatului de justiție. *„Ce anume a făcut să crească indulgența (a Miliției și a tribunalelor n.a.), se întreba Dumitru Popescu, și fără să am ca justificare o probă, mă întreb și dacă nu este vorba despre un fenomen de corupție în rândul cadrelor din justiție. Dacă nu este vorba și despre faptul că oameni ai legii sunt mituiți de cei care sustrag din avutul obștesc milioane de lei, dacă nu cumva aceștia plătesc judecătorul, procurorul ca să adopte o atitudine mai înțelegătoare față de procesul respectiv, să-l tergiverseze, să-l lungească.”*

Deși în ansamblu, materialul Ministerului de Interne a fost criticat de majoritatea celor prezenți la ședință, pentru prima oară s-a pus problema controlului averilor. În atenție nu se aflau atât oficialii, cât mai ales

⁴² Ibidem, dosar 75/1968, f. 92.

⁴³ Ibidem, f. 10.

⁴⁴ Ibidem, f. 92.

„persoanele care realizează venituri peste posibilități”. „Cred că trebuie să ne gândim la problema asta a controlului averilor....”, spunea Ceaușescu în încheierea dezbaterii. În legea aceasta trebuie să se arate că pentru pagubele aduse trebuie să se confişte averea. S-a descoperit că a furat o sută de mii de lei, să fie urmărit, să i se ia totul, nu că are copii... pentru că oamenii spun: a luat 100 – 200 de mii de lei, îi pune la CEC, îl dă în judecată, face închisoare, apoi scapă, dar s-a aranjat.”⁴⁵

În ziua în care CE al CC al PCR a discutat raportul de bilanț al Ministerului de Interne, 7 mai 1968, în Secretariatul CC al PCR s-a discutat un caz răsunător de corupție din Securitatea fostului raion Arad, care îl avea în centru pe comandantul acesteia, general-maiorul Wiliam Steskal. Românizarea aparatului represiv, petrecută în paralel cu modificarea parțială a metodelor folosite de Securitate, a fost unul dintre resorturile afacerii⁴⁶. Controlul efectuat de Colegiul Central de Partid și Secția pentru controlul treburilor în MFA, MAI și Justiție a CC al PCR, în primăvara anului 1968, a arătat că în Direcția Regională Banat a Securității funcționa o rețea de corupție care îi implica pe toți ofițerii importanți. Falsificarea dosarelor cu scopul disimulării eșecurilor profesionale, participarea ofițerilor la valorificarea produselor și bunurilor de contrabandă, trafic de valută, mituirea ofițerilor de către cei aflați în cercetări, trafic de influență pentru obținerea de beneficii, printre care și case, toate îl aveau în centru pe Wiliam Steskal, șeful Securității Regiunii Banat și pe câțiva dintre ofițerii lui de încredere. Intrat în Securitate în 1950, după ce se distinsese prin acțiunile sale din Comisia Oravița de verificare a membrilor de partid, în 1957 – după descoperirea unui șir de „comploturi” și arestarea unor „bandiți” – Steskal a fost numit comandat al Regionalei Timișoara, cu gradul de general-maior, menționându-se la șefia ei până în 1968. Perioada lungă de exercitare a funcției arăta clar o susținere puternică din partea fostului ministru de Interne, Alexandru Drăghici. Cel mai probabil, ancheta de partid a regionalei de securitate a avut loc în contextul îndepărtării lui Drăghici din aprilie 1968, cu atât mai mult cu cât în discursul de la Prezidiul Permanent al CC al PCR din 17 aprilie 1968⁴⁷, Ceaușescu atinsese și problema corupției la nivel înalt. Steskal patrona din postura de șef al securității regionale o rețea de corupție a cărei funcționare presupusese falsificarea dosarelor unor informatori, fie ca urmare a distrugerii dosarelor originale, fie ca urmare a defectării acestora, de unde și necesitatea întocmirii unor dosare retroactive în care se arăta că se renunțase voluntar la unii dintre informatori, înainte ca

⁴⁵ Ibidem, f. 34.

⁴⁶ Nicolae Ioniță, *Fișe biografice ale șefilor direcțiilor regionale de securitate de la sfârșitul anilor '50*, în „Caietele CNSAS”, Anul III, Nr 1 (5)/2010, f. 54 (http://www.cnsas.ro/documente/caiete/Caiete_CNSAS_nr_5_2010.pdf - accesat la 10 septembrie 2021).

⁴⁷ Cuvântul tovarășului Nicolae Ceaușescu la ședința Prezidiului Permanent al CC al PCR din ziua de 18 aprilie, în Marius Oprea, *Banalitatea răului, O istorie a Securității în documente 1949-1989*, Polirom, Iași, 2002, f. 365-376.

aceștia să fugă în străinătate. O astfel de practică arăta nu atât deficiențe în activitatea securiștilor locali cât existența unor înțelegeri private între informatori și ofițerii de caz care le permiteau acestora să-și organizeze fuga din țară, primind în schimb bani și alte valori. Unul dintre informatori, „Rotaru”, primise permisiunea să scoată din țară bijuterii, chiar Steskal intervenind la serviciul vamal ca acesta să nu fie controlat. Deși mărturia lui Steskal sugera o operațiune clasică de infiltrare, potrivit raportului unui alt ofițer din direcție, unul dintre apropiații comandantului, mr. Ștefan Kecskemety, primise și el de la „Rotaru” și soția sa un briliant pentru definitivarea formelor de plecare din țară, iar notele de informare despre această tranzacție dispăruseră odată cu dosarele inițiale ale cazului⁴⁸. Tot Steskal, pe care partidul îl făcuse general cu patru clase, așa cum singur se lăuda, fusese cel care aprobase ca bunurile de contrabandă și cele provenite din percheziții, să fie depozitate în sediul regionalei de Securitate, de unde puteau fi cumpărate de ofițerii de Securitate la prețuri preferențiale⁴⁹. Cu știința generalului și a unui colonel din direcție, mr. Ștefan Kecskemety organizase o adevărată afacere împreună cu unul dintre informatorii săi, Imre Mannheim, afacerist local, prin intermediul căruia cumpăra valută, intervenind și la ofițerii vamali pentru a permite intrarea în țară a unor bunuri de contrabandă. Produsele astfel introduse erau valorificate pe piața neagră de Mannheim. Pentru eliberarea din Vama Stamora a unor astfel de bunuri, aduse de un alt partener de afaceri, Lombos Loch, prin intermediul căruia maiorul de securitate își scotea din țară valuta cumpărată de la Mannheim, Kecskemety intervenise pe lângă șefii acestui punct vamal, oferindu-le drept „cadou” câte două ceasuri de mână, un inel și un medalion⁵⁰. Securiștii din Banat tranzacționau de o manieră organizată acțiunile de urmărire. Mr. dr. Tudor Gornic – pe care Steskal îl avansase de două ori la excepțional, facilitându-i și primirea unei case în Timișoara de unde fuseseră mutate trei familii – primise de la familia unui arestat 4.000 lei, cu promisiunea de a fi absolvit de învinuire⁵¹. Lt. Col. Ladislau Szabados, mai puțin inventiv, se mulțumea cu falsificarea proceselor verbale de confiscare, astfel încât să reiasă că diverse bunuri confiscate de la turiști ar fi fost returnate, însușindu-și și o parte din sumele provenite din confiscări⁵².

Ancheta de partid din fosta regională de securitate Banat venea într-un moment în care, pe fondul operațiunii de înlăturare a lui Alexandru Drăghici și al discuțiilor legate de asasinarea lui Pătrășcanu, la CC curgeau sesizările și rapoartele la adresa securiștilor care ieșiseră de sub controlul „organelor de

⁴⁸ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Cancelarie, dosar 76/1968, f. 56-57.

⁴⁹ Ibidem, f. 56.

⁵⁰ Ibidem, ff. 57-58.

⁵¹ Ibidem, ff. 56-57.

⁵² Ibidem, f. 59.

partid”⁵³. Ceaușescu nu voia însă să compromită public Securitatea ci doar să o controleze mai bine. Decizia lui Ceaușescu a fost ca general-locotenentul Steskal să fie trecut în rezervă cu drept de pensie, iar cazul să fie „analizat” doar în interiorul Securității. Controlul de partid de la Timișoara, încredințat lui Vasile Patilineț, în calitate sa de șef al Secției pentru controlul treburilor în MFA, MAI și Justiție și Dumitru Coliu, președintele Colegiului Central de Partid, nu viza atât instaurarea legalității cât sublinierea subordonării Securității față de partid. Discuțiile din Secretariat pe marginea raportului au arătat că ilegalitățile din fosta regională de securitate erau mult mai extinse decât lăsa să se vadă raportul comisiei de control, cuprinzând nu doar un număr mai mare de ofițeri, dar și ofițeri superiori ai Miliției, printre care și fostul șef al regionalei de Miliție⁵⁴.

Împreună cu apropiatii săi, Ceaușescu ducea în această perioadă o campanie pe mai multe planuri, care în pofida complexității sale avea și limite serioase. Presiunea asupra Securității, în contextul neutralizării lui Drăghici, era însoțită de o alta asupra aparatului de partid. Sub lozinca „lărgirii democrației interne”, au fost emise o serie de reglementări menite să limiteze autonomia organizațiile de partid locale. Instrucțiunile CC al PCR din mai 1968, cu privire la aplicarea sancțiunilor de partid, nu doar că dădeau „forurilor superioare” dreptul de a casa sancțiunile sau excluderile hotărâte de organizațiile de bază, dar oficializau și tratamentul special al unor cazuri „deosebite”, care necesitau „o analiză mai amplă”⁵⁵.

Adoptarea Legii privind controlul unor bunuri unor persoane fizice care nu au fost dobândite în mod licit⁵⁶, în mai 1968, împreună cu a unui nou cod penal⁵⁷ în același an – care aducea o mai clară formulare a infracțiunilor asociate cu abuzul de putere și corupția –, arată că Ceaușescu lua în serios demersurile sale de consolidare a moralei partinice, dar dorea să-și păstreze intactă capacitatea de manipulare directă a fiecărui caz, atunci când erau implicate considerente politice.

Introducerea tratamentului diferențiat al cetățenilor de rând și al „activiștilor de partid și de stat”, numiți „demnitari” în „legea ilicitului”, așa cum avea să fie cunoscut actul în societate, limita din start efectul acesteia. Legea institua înființarea unor comisii pentru controlul provenienței averilor pe lângă tribunalele județene, pentru oamenii de rând, și pe lângă Tribunalul Suprem, pentru demnitari. Comisiile puteau iniția acțiuni de control al

⁵³ Ibidem, dosar 264/1972, vol. 23, ff. 36-45.

⁵⁴ Ibidem, dosar 76/1968, f. 24.

⁵⁵ Ibidem, ff. 45-48.

⁵⁶ Legea 18 din 24/6/68 privind controlul provenienței unor bunuri ale persoanelor fizice, care nu au fost dobândite în mod licit (http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.http_act_text?id=9329 – accesat la 15 august 2021).

⁵⁷ Codul Penal din 21 iulie 1968 (<http://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocument/38070> - accesat la 3 iunie 2021).

provenienței averilor, în baza sesizărilor primite de la organele de control, dar și de la persoanele fizice, începând cu anul 1972. În cazul în care, după audierea celor în cauză, a martorilor și furnizarea dovezilor de venituri, se constata o discrepanță între venituri și averea acumulată, surplusul era supus unui impozit de 80% din valoare, iar în cazul în care se constatau indiciile unei infracțiuni, cazul era trimis către Procuratură pentru instrumentarea unui dosar penal. În cazul demnitarilor, pentru inițierea unui astfel de control era nevoie, în prealabil, de acordul Consiliului de Stat sau al Consiliului de Miniștri; coroborat cu prevederea din instrucțiunile CC, care cerea acordul organului de partid tutelar pentru inițierea cercetării penale a oricărui membru de partid, legea devenea inoperabilă pentru nomenclatură, în absența unei ordin venit „de sus”.

Noul cod penal formula mai clar o serie de infracțiuni legate de corupție, punând accentul asupra celor care priveau „avutul obștesc”, unde se prevedeau și pedepse cu moartea, față de cele în dauna avutului privat, unde atitudinea legiuitorului a fost mult mai indulgentă⁵⁸.

Schimbarea structurii administrative a țării din 1968 capătă astfel caracterul unei ample încercări de reșezare a structurilor de partid. Desființarea regiunilor și înființarea județelor a permis atingerea mai multor obiective printr-o singură decizie. Primul efect, cel evident, a fost revenirea la denumirea istorică a diviziunilor administrative românești, fapt care sublinia că regimul se insera organic în istoria națională. Ceaușescu reușea să desființeze unul dintre vestigiile stalinismului în România, Regiunea Mureș – Autonomă Maghiară (RMAM), punând bazele unui nou acord al partidului cu maghiarimea, prin înființarea a două județe cu majoritate maghiară – Harghita și Covasna – și crearea unor oportunități suplimentare de carieră pentru tinerii activiști maghiari, în județele cu populație mixtă⁵⁹. Desființarea RMAM nu viza în subsidiar, din partea lui Ceaușescu, obiective antimaghiare, fiind ca și în cazul regiunilor populate majoritar de români, un demers menit să reșeze elitele locale și să creeze mai multe „lifturi sociale”, pentru contingentul intrat în partid în ultimii ani. Al doilea efect al reformei a vizat eficientizarea pârghiilor de control ale Centrului asupra structurilor locale, fapt care determina și destructurarea grupurilor constituite în prima parte a comunismului. Principiile reformei administrative, așa cum fuseseră ele adoptate la Plenara CC al PCR din octombrie 1967, stipulau că „între organele centrale și unitățile de bază administrativ-teritoriale – comuna și orașul – unde se traduc în viață directivele partidului și statului, se interpun verigi intermediare, care creează paralelisme, suprapuneri și îngreunează conducerea întregii activități politice, economice și social-culturale a țării... ducând la creșterea nejustificată a

⁵⁸ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Cancelarie dosar 95/1968, f. 72-85.

⁵⁹ Novak Csaba Zoltan, *Epoca de Aur? Ceaușescu și maghiarii, Politica Partidului Comunist Român față de minoritatea maghiară în perioada regimului Ceaușescu*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2020, pp. 31-84.

*aparaturii administrative și cheltuirea exagerată de fonduri pentru întreținerea lui.”*⁶⁰ Contrar tendinței detectate de Mary Ellen Fischer, valabilă pentru perioada de dinaintea reformei administrative⁶¹ și considerată de istoriografia română drept o axiomă a politicilor ceaușiste⁶², de fapt nici unul dintre secretarii de partid regionali nu și-a continuat ascensiunea către vârful puterii⁶³, în sensul în care Nicolae Ceaușescu să-i fi încredințat domenii strategice, precum cel al cadrelor sau securitatea. Prezența lor în Comitetul Executiv al CC al PCR, CC sau în guvern nu însemna decât o promovare de formă. Domeniile esențiale și demersurile importante politice, în perioada 1965-1968, în afara „baronilor lui Dej”, cu care Ceaușescu mima împărțirea puterii, i-au avut în centru pe Virgil Trofin, Cornel Onescu, Ion Stănescu, Paul Niculescu-Mizil și Ilie Verdeț, ultimii fiind promovați secretari ai CC la scurt timp după preluarea conducerii. De fapt, până la apariția lui Emil Bobu, în cu totul alt context politic, Ceaușescu nu a desemnat pe nimeni în poziția de al doilea om în partid, iar acest lucru s-a petrecut în 1984, atunci când Elena Ceaușescu se afla deja la apogeul puterii sale. Chiar dacă Vasile Patilineț, Petre Blajovici, Vasile Vâlcu, Maxim Berghianu, Iosif Uglar, Iosif Banc, Virgil Cazacu, oameni care ocupaseră posturi de prim-secretari regionali, au rezistat o vreme la vârful regimului, ei nu au ocupat poziții importante în jurul lui Ceaușescu. Iosif Banc și Virgil Cazacu, cei care au rezistat cel mai mult în jurul liderului, și-au plătit poziția prin umiltoare prestații vasalice, nu doar către Nicolae Ceaușescu ci și către soția sa, lipsind însă din conducerea diverselor organisme menite să concentreze puterea în jurul clanului Ceaușescu. Numirea altora dintre foștii prim-secretari regionali în postul de prim-secretari județeni, după reforma administrativă, era în cel mai bun caz o menținere pe poziții. Suprafața județelor, mult mai mică decât cea a

⁶⁰ Proiect, Principiile de bază adoptate de Plenara CC al PCR din 5-6 octombrie 1967 cu privire la îmbunătățirea organizării administrativ-teritoriale a României și sistematizarea localităților rurale, Editura Politică, București, 1967, p.7. (http://www.cnsas.ro/documente/istoria_comunism/documente_programatice/1967%20Principiile%20organiz%20admin-terit.pdf – accesat la 15 septembrie 2021).

⁶¹ Mary Ellen Fischer, *Nicolae Ceaușescu. A Study in Political Leadership*, Lynne Rienner Publishers, Boulder & London, 1989.

⁶² Andrei Florin Sora, *Dosarele de cadre ale nomenclaturii comuniste: Prim-secretarii comitetelor regionale/județene ale PMR/PCR (1950-1989)*, în *Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca*, LII Series Historica, Editura Academiei Române, București, 2013, pp. 61-80 (https://www.academia.edu/11569952/Dosarele_de_cadre_ale_nomenclaturii_comuniste_prim-secretarii_Comitetelor_regionale_jude%C8%9Bene_ale_P_M_R_P_C_R_1950_1989_in_Anuarul_Institutului_de_Istorie_George_Bari%C5%A3iu_din_Cluj_Napoca_Series_Historica_an_LII_2013_pp_61_79-accesat la 10 decembrie 2021).

⁶³ Mary Ellen Fischer, *Final Report for National Council for Soviet and East European Research, Nicolae Ceaușescu and Romanian Political Leadership: Nationalization and Personalization of Power*, May 1983, p. 17 (<https://www.ucis.pitt.edu/nceer/1983-626-10-Fischer.pdf> - accesat la 15 noiembrie 2020).

regiunilor, dar mai ales pretenția lui Ceaușescu de a conduce personal noile structuri, la scurt timp acesta desființând corpul instructorilor teritoriali al CC al PCR, reduceau cu mult marja de autonomie a liderilor locali. Destructurarea grupurilor construite în jurul prim-secretarilor de partid regionali nu a fost singurul obiectiv al reformei administrative întreprinse de Ceaușescu, însă a fost unul dintre cele mai importante și cu siguranță nu dintre foștii moguli locali a fost selectat contingentul de fideli, care avea să contribuie decisiv la formarea regimului Ceaușescu.

Liderul PCR avea nevoie de o structură de partid elastică și nesofisticată, condusă de oameni loiali și competenți, care-și datorau exclusiv lui ascensiunea. Deși participase nemijlocit la numirea foștilor prim-secretari raionali și regionali*, Nicolae Ceaușescu se pregătea de a doua revoluție industrială. Din octombrie până în decembrie 1967, acesta reușise să combine într-un singur program atât reformele economice anunțate, cât și reforma administrativă, cea care puneau automat problema reasezării structurilor de partid. Dacă la plenara CC al PCR din octombrie 1967 el anunțase doar principiile reformei administrative, la Conferința națională a PCR din decembrie, avea să citească un raport consacrat „măsurilor de perfecționare a conducerii și planificării economiei naționale și îmbunătățirii organizării administrativ-teritoriale a României”. Anunțarea unor reforme atât de importante, nu avea cum să nu aducă în discuție calitățile morale ale „activistului de partid și de stat” menit să aplice nemijlocit noile politici, iar discursul lui Ceaușescu transmitea ideea unui nou „moment zero” în relația cu structurile de partid, dar și cu societatea. Conferința Națională a PCR din 6-8 decembrie 1967 a reprezentat un moment important în întărirea controlului lui Ceaușescu asupra partidului și a statului. Cu această ocazie, Virgil Trofin a propus înlăturarea din Statutul PCR a articolului care interzicea cumulul de funcții, iar Chivu Stoica a propus ca secretarul general să preia și funcția de președinte al Consiliului de Stat⁶⁴.

* În 1958, cu ocazia reorganizării aparatului de partid, Ceaușescu a primit de la Dej conducerea nou înființatei Direcții Organizatorice, cea care reunea competențele a două secții esențiale în administrarea aparatului de partid. Secția Organizatorică, care coordona politica de cadre, și Secția Administrativă, linia de comandă a partidului în aparatul militar și justiție. Încredințarea unei asemenea puteri de către Secretariatul CC al PMR, de unde în afară de Dej și Ceaușescu, mai făceau parte Vladimir Gheorghiu și Leonte Răutu, însemna că tânărul Ceaușescu se bucura de încrederea nelimitată a liderului PRM. Aici își va forma Ceaușescu veritabila gardă pretoriană care-l va asista în instaurarea rapidă a unei dictaturi. Petre Lupu, primul său adjunct, dar mai ales „tinerii lupi” Virgil Trofin, Vasile Patilineț, Cornel Onescu și Ilie Verdeț, vor fi cei pe care Ceaușescu se va baza în rapida confiscare a partidului, întreprinsă între 1965 și 1968.

⁶⁴ Lavinia Betea, Cristina Diac, Florin-Răzvan Mihai, Ilarion Țiu, *Viața lui Ceaușescu, Fiul Poporului*, Editura Adevărul, București, 2013, pp. 283-285.

Pentru a trece la revoluția agro-industrială pe care o planificase, Ceaușescu avea nevoie de o birocrație de partid loială și profesionalizată, căreia i-a trasat limitele de acțiune prin cazurile publice de corupție. Controlul asupra aparatului de represiune, întărit prin parțiala expunere a crimelor comise în timpul predecesorului său nu făcea decât să completeze tabloul. De aceea, noul lider avea nevoie de un nou început, prin care experiența acumulată în prima etapă a comunismului să fie interpretată critic, iar noile cadre de acțiune trasate. Corupția elitelor de partid era permisă, dar în anumite limite, acolo unde începea lipsa de loialitate față de Nicolae Ceaușescu și unde apăreau problemele cu impact politic. Practica resetării relațiilor liderului cu aparatul de partid avea să fie întrebuințată în mai multe momente, însă mecanismele fundamentale au fost formate în această perioadă. „Harta” traseului profesional al nomenclaturii, indiferent de câte ori a fost redesenată de către Nicolae Ceaușescu, a fost mereu însoțită de o restrângere a puterii nomenclaturii și de instaurarea unor forme din ce în ce mai stricte de control direct, până la punctul în care regimul a ajuns să se confunde cu persoana care exercita puterea.

THE SYSTEMATIC APPROACH TO CORRUPTION IN THE FIRST YEARS OF THE CEAUȘESCU REGIME – INSTITUTIONS, RULES AND MEASURES (1965-1968)

Abstract: The anti-corruption and bribery policy was an important concern of the new Romanian leader of the PCR. Being in a moment of maximum contact with society, the regime relied on a systemic approach to the problem, focusing in the first years on attempts to fight corruption by introducing legislative provisions and norms, intended to regulate fields and relationships considered by regime susceptible to developing various forms of corruption. The administrative reform of 1968, in addition to the fact that it was intended to connect directly the local authorities to the superior party decision, it was also a salient attempt to destruct the informal networks from the local level and to promote a new generation of party leaders.

Keywords: corruption, agriculture, letters, administration, debates, PCR, economy, legislation, Ceaușescu, communism.
